

Pevná půda versus filosofie [1948]

Filosofie je doma jedině tam, kde jí země mizí pod nohama a nebesa se otvírají.

Emanuel Rádl

Přesnost, odbornost, vědeckost moderní filosofie je dílem moderní doby a nesmírným pokrokem. Nepotřebujeme už velkých mágů a nevěříme jejich tajemným proroctvím. Víme, že slunce není bůh, nýbrž pouhý kámen; nehledáme v blesku víc než pouhý elektrický výboj; duha je jen přírodním zjevem, který si vykládáme lemem slunečních paprsků v deštových kapkách; vlasatice jsou pouhým shlukem rozžhavených částic, putujících vesmírem po dráze, kterou si dovedeme matematicky vypočítat; mor není trestem, nýbrž pouhým rozšířením infekčních chorob. Koderní věda již mnohé vysvětlila a ještě mnohé vysvětlí. Nepotřebujeme proroků ani jejich proroctví. Nevěříme jim. Chceme pevnou půdu pod nohama. Takové je asi vyznání dnešních lidí. Co se však myslí tou pevnou půdou? Vědecky zjistíme, že kámen shora puštěný padá dolů; že zvláštní druh mikrobů působí u králíků a u lidí jistou chorobu, ale že takových následků není třeba u opic; že je procento zločinců dnes větší než před deseti lety. Pravda, to jsou fakta a leckdy i fakta zajímavá. Ale k čemu jsou takové poznatky? Abychom si vybudovali svůj názor? Jaký je smysl takové přesnosti a odbornosti, po které dnes tolik toužíme? K čemu jí potřebujeme? Co chceme udělat na základě svých poznatků, za čím jdeme kam směřujeme? Co dovedeme o tom říci ostatním lidem, aby nám porozuměli, aby s námi souhlasili a aby šli společnou cestou.

Posledním cílem filosofie není ucelený názor na svět. Objektivně zjištěná a rozumem odhalená pravda má smysl jen v tom, že slouží našim zájmům. Poznaná skutečnost stojí na začátku našich činů, je předmětem, materiálem našich záměrů. Přírodou poznáváme proto, abychom ji mohli měnit, přetvářet a přizpůsobovat svým plánům. A filosofii jde právě o tyto plány, úmysly a záměry. Filosofie je nepoznává jenom a netřídí, nýbrž především měří a hodnotí posledním měřítkem, poslední hodnotou, totiž měří je ve jménu poslední pravdy. A to je ovšem pravda jiná než na vědecká pravda, která znamenala postižení a vystižení skutečnosti. Věda nám může říci jen takovou pravdu, že lidé kradou, loupí, že se vraždí ve válkách a že se nenávidí v míru. To je pouhé konstatování, zjištění fakt, pouhé popsání a označení skutečných případů. Filosofii však jde a tu pravdu, která říká, že i kdyby se všichni lidé okrádali a vraždili, že bude dál platiti, že to nemají dělat; a i kdyby se lidé sebe víc nenáviděli, že v pravdě se mají milovat. Tady skutečně filosofie stojí v oblacích a nikoli na zemi: její pravda není z této země, není z lidské společnosti, není z člověka. Její slova jsou pozdravem z jiných končin a svědectvím o pravdě, která tam má své království. A úkolem filosofie je připravit lidi na to, aby mohli porozumět tomuto poselství pravdy a aby pochopili, že pravda ústy filosofů volá, aby šli za ní a aby v jejím jménu měnili svět. Neboť jen ta filosofie je pravá, která si je vědoma svého reformátorského poslání a která přináší program na obnovu starého a na postavení toho, co se zřítilo, která chce obnovit člověka a která přichází uskutečnit nový řád mezi lidmi. Ale to vše ve jménu pravdy, jejímž je filosofie poslem a mluvčím.

Člověk, k němuž promlouvá filosofie, pocítí náhle, že všechno to, co považoval za pevné a nepohnutelné, se počíná drobit a rozpadat. Věci, které považoval za důležité a hlavní, ztrácejí svůj význam a objevují se hodnoty nové, dosud nic nevážené a za nic pokládané. Život lidský a jeho význam se objevují v novém světle. Otázka po smyslu života a všeho vesmíru se vyjasňuje a dostává novou

tvářnost: mění se v program, jenž směřuje k naplnění a vykonání toho, co je naším úkolem a posláním. Ano, filosofie je skutečně doma jedině tam, kde země mizí pod nohama a nevesa se otvírají.

A právě proto se nikomu ani na okamžik nesmí zdát, že je filosofie vzdálena života. I když její pravda není z tohoto světa, je určena tomuto světu a ukazuje cestu k nápravě. A proto, kdykoli se hlásíme k filosofii, k této královně svého života, musíme ukazovat, co dnes světu slibujeme, k čemu může našich teorií potřebovat člověk ve své denní práci, co zamýšlíme reformovat v jeho názorech, v literatuře, umění, politice, náboženství, v sociálním životě. To nepřestal Rádl nikdy zdůrazňovat a právě na něm se tomu můžeme učit.